

RAMMER HARDT. Nedbemanning rammer hardt. For dem som mister jobben.

Det er ingen tvil om at nedbemanning kan være svært belastende for den som opplever det.

FOTO: SARA JOHANNESSEN/SCANPIX

Nedbemanningens pris

Ukeslutt

MARI REGE
førsteamanuensis,
Universitetet i Stavanger

Miste arbeidet. Hver uke leser vi om nye nedbemanninger. Denne uken var det møbelindustriens tur til å varsle nedbemanning. Ca. 10 prosent av de ansatte i møbelindustrien vil snart miste jobben eller bli permittert.

Sammen med Kjetil Telle i Statistisk sentralbyrå (SSB) har jeg forsket på hva som skjer med dem som opplever nedbemanning. Forskningsprosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og benytter data fra Statistisk sentralbyrå.

I forskningsprosjektet sammenligner vi alle som ble berørt av store nedbemanninger i Norge i perioden 1995-2000 med dem som ikke opplevde nedbemanning i samme periode. Vårt datamateriale omfatter hele Norges befolkning.

Nedslående resultater. Resultatene er nedslående. En som i 1995 jobbet i en bedrift som nedbemannet mer enn 60 prosent av sine arbeidstagere mellom 1995 og 2000, har 24 prosent større sannsynlighet for å være uføretrygdet i 2001 sammenlignet med en som jobbet i en bedrift som ikke nedbemannet.

«Selv om de fleste klarer seg bra, danner det seg et bilde av at de sosiale kostnadene knyttet til nedbemanning er store»

Som ventet ser vi at eldre arbeidstagere er spesielt berørt, men vi ser også en betydelig økning i uføretilgang blant unge arbeidstagere som opplever nedbemanning. Dette gjelder spesielt unge arbeidstagere med lav utdanning.

I dag er det i bygg og anleggsbransjen vi frykter de største nedbemanningene. Studien vår viser at arbeidstagerne i denne bransjen er blant dem som er mest sårbare i en nedbemanningssituasjon. Her økte nedbemanning sannsynligheten for å bli uføretrygdet med hele 35 prosent.

På helse løs. Hvorfor gir nedbemanning flere uføretrygdede? Kan det skyldes at nedbemanning faktisk går på helsa løs? Eller fanger vi opp marginale arbeidstagere som allerede sliter med dårlig helse?

For å svare på dette må vi sammenligne helsetilstanden til mennesker som opplever nedbemanning med helsen til mennesker i bedrifter som ikke nedbemanner. SSBs registerdata gir oss dessverre lite informasjon om helse. Men vi kjenner jo til den ytterste konsekvens. Vi vet om folk er døde eller levende.

Det handler om liv og død. En person over 40 år som i 1995 jobbet i en bedrift som nedbemannet mer enn 60 prosent av arbeidstagerne mellom 1995 og 2000, hadde 14 prosent større sannsynlighet for å dø innen 2001 sammenlignet med en som jobbet i en bedrift som ikke nedbemannet.

Hvordan kan nedbemanning påvirke dødeligheten? Kan

stress i forbindelse med nedbemanning forårsake høyere blodtrykk og risiko for hjertesykdommer? Eller kan depresjoner knyttet til tapt selvfølelse og rolleidentifikasjon gjøre at en person tar mer risiko og lever mindre sunt?

Vi behøver bedre data på helse for å svare på disse spørsmålene. Vi kan imidlertid se at diagnoser knyttet til stressrelaterte sykdommer og depresjoner er spesielt utbredt blant uføretrygdede som har opplevd nedbemanning.

Det er ingen tvil om at nedbemanning kan være svært belastende for den som opplever det. Hva skjer så med familien hans eller hennes? Historien blir ikke lysere.

Barn og ekteskap. Vår studie viser at barna og ekteskapet lider når mannen opplever nedbemanning. De som har en pappa som jobber i en bedrift som legger ned, har i gjennomsnitt dårligere karakterer når de avslutter ungdomsskolen. Når mannen mister jobben i nedbemanning, øker sannsynligheten for skilsmisse.

Interessant viser analysen vår at det kan være bra både for barnet og ekteskapet at kvinnen mister jobben (Det kan fortelle mye interessant om kjønnsroller i vår tid, men det får vente til en annen gang).

I studier ved Frisch-senteret og Norges Handelshøyskole (NHH) kommer det også frem at nedbemanning rammer hardt. En studie av Møen og Salvanes ved NHH undersøker i hvilken grad arbeidstagere som opplever nedbemanning er kommet seg i ny jobb syv år etter nedbemanningen fant sted. De finner at nedbemanning øker sannsynlighet for å ikke være i jobb med 60 prosent, sammenlignet med en

person som ikke er berørt av nedbemanning.

Klarer seg bra. Som en reaksjon til denne forskningen kan vi spørre: «Men de fleste klarer seg vel bra?» Svaret er heldigvis ja.

Men det er lett å havne i den fellen at man gir små tall en mer positiv tolkning enn de fortjener. I gjennomsnitt er det «bare» fem av hundre som opplever nedbemanning som faller ut av arbeidsmarkedet.

Det er «bare» én av hundre som blir uføretrygdet. Det er «bare» én av 1000 som dør. Det er «bare» én av 120 som blir skilt. Det er «bare» ett av ti barn som går ned en karakter i et skolefag som følge av nedbemanning.

Sosiale kostnader. Det høres ikke så mye ut. Men også i andre sammenhenger er det slik at dramatiske hendelser bare rammer en liten del av befolkningen.

Selv om de fleste klarer seg bra, danner det seg et bilde av at de sosiale kostnadene knyttet til nedbemanning er store.

Flere nedbemanninger er varslet. Ifølge NAVs siste prognoser vil arbeidsledigheten øke med mer enn 35 000 i løpet av 2009. Myndighetene har redskaper for å motvirke dette. Renten må ned og offentlig forbruk må opp. Det haster!

Det hjelper ikke dem som mister jobben i dag at Jens Stoltenberg sier at renten er på vei ned.

ØKONOMIDEBATT

E-post:

økonomidebatt@aftenposten.no

Hovedinnlegg:

3500 tegn inkl. mellomrom
Legg ved portrettfoto

Underinnlegg:

2000 tegn inkl. mellomrom
Legg ved portrettfoto

Replikk:

1000 tegn inkl. mellomrom
Kronikker og debattinnlegg på nett:

www.aftenposten.no/mening/debatt

Belånte investeringer

Signert

ERLING RØED LARSEN
seniorrådgiver,
Statistisk sentralbyrå

Finanskrisen herjer. Samfunnet merker konsekvensene av lånefesten og boligboblen. Derfor fnyser mange hånlig av finansspekulanter som har giret egenkapital med lån og satset på risikable investeringer. Paradoksalt nok har mange gjort det samme i boligmarkedet.

Giring. Hvordan? Ta et eksempel på giring, altså investering med lån. Si spekulanten Per Gamble har 100 000 kroner og vil kjøpe aksjer i Råtøff. Anta plasseringen på ett år kan stige med 14 prosent eller falle med 2 prosent.

Gamble låner 100 000 og kjøper aksjer også for dem. Han girer. Utfallene er nå 228 000 eller 196 000. Det første gir 28 000 i avkastning, det siste minus 4000. Giring med banklån øker avkastningsmuligheten på egenkapitalen til 28 prosent, men øker også risikoen. Nå kan han tape 4 prosent av sine 100 000. Giringen dobler utfallsrommet.

Boliglån. Sånn gjør også Ola og Kari når de kjøper bolig – men kanskje uten å være klar over det. For hvis de kjøper en bolig til 4 millioner med en egenkapital på 1 million, så girer de investeringen med de lånte 3 millionene. Hvis boligprisen stiger til 4,5 millioner, får de gevinst på en halv million. Det er 50 prosent avkastning på deres million. Småpent.

Men motsatt vil boligen kunne falle i pris til 3,5 millioner, og det gir negativ avkastning. De mister halvparten av egenkapitalen.

Flere egg. Når Ola og Kari setter alt de eier i en belånt bolig, er det for det første en giret investering og for det andre en plassering i enkeltobjekt. Finansteorien sier dette er risikabelt. En mindre risikofylt strategi er å holde en diversifisert portefølje – med flere typer aktiva – og vise forsiktighet med giring.

Noen sier Ola og Kari likevel må inn i boligmarkedet fordi skattesystemet er så gunstig for boligeiere. De sier at så lenge de blir boende i boligen, går det bra. Hmmm, svarer jeg.

Skattesystemet. Boligprisene kan være lave lenger enn du kan bo i din bolig. Hvert år skiller 10 000 par seg – og de må selge. Hva med jobbbytte? Skifte av skolekrets? Plutselige familieførskelseter? Folk spør seg: Eier jeg min bolig – eller eier den meg? Det er bitert å måtte bli boende i ti år.

Løsningen er å fikse skattesystemet og å opprette et boligderivat-system. Det siste høres tvilsomt ut i en finanskrisen, men det ville gi grunnlag for boligprisforsikringer. I mellomtiden kan vi gruble. Skal vi kjøpe et problem eller leie en løsning?

Erling.RoedLarsen@ssb.no

Hver fredag i Aftenposten

Mari Rege
1. amanuensis UiS

Jens Ullveit-Moe
Konsernsjef Umoe

Rolf Utgård
Rådgiver

Alexandra Bech Gjerv
Direktor StatoilHydro

Kjetil Storesletten
Professor UiO

Dani Rodrik
Professor Harvard